

III
307
L

N. IORGA
~

R

COMEMORAREA
LVI
ȘTEFAN-CEL-MARE

CONFERINȚA LA
CONDUCEREA PREMILITARILOR (MAIU 1940).

BUCUREȘTI
1940

N. IORGA

COMEMORAREA
LVI
ȘTEFAN-CEL-MARE

CONFERINȚĂ LA
CONDUCEREA PREMILITARILOR (MAIU 1940).

BUCUREȘTI

1940

Comemorarea lui Ștefan-cel-Mare

— conferință la conducerea Premilitarilor (Maiu 1940) —

Este foarte bine, în vremurile acestea de dinamism, când se crede că lucrul de căpetenie este izbânda în întrecerea mușchilor, ceia ce formează ocupația favorită a unei mari părți din tineret în divorț permanent cu studiile și cu cetirea, că, în ce privește măcar premilitarii, cari au ajuns la o formație intelectuală durabilă, conducătorii să-i trimetă înapoi la amintirile trecutului nostru.

În momentul acesta de amenințări, asupra cărora nu este nicio nevoie să se vorbească, de oare ce sânt prea bine cunoscute, și lor trebuie să li se împotrivescă, nu argumente de care nu mai e nevoie și care n'ar putea convinge pe adversari, ci faptele ieșite din hotărîrea noastră vitează, aceste amintiri au fără îndoială un preț deosebit.

Ele arată două lucruri: un temperament pe care trebuie să ni-l însușim, după cel care era așa de larg răspândit în societatea de odinioară, și, al doilea, metodele pe care le cred, și orice om cu judecată va fi de aceeași părere, mult preferabile metodelor înaintea cărora lumea speriată se extasiază și care fac să atârne victoria de singura surprindere cu arme necunoscute sau cu îmbulzeala în care cineva este dispus să jertfească oricâți oameni pen-

tru a ajunge la capăt cu câți au mai rămas și cu energia care se mai poate păstra în sufletul unor oameni așa de oboșiți.

Aceste două elemente se întâlnesc, în forma cea mai originală și cea mai deplin cristalizată, în acea mare personalitate omenească răsărită în a doua jumătate a secolului al XV-lea, care este Ștefan-cel-Mare.

Pe vremea lui Ștefan-cel-Mare era o școală care a dispărut de când există prea multe altele: școala de familie, care era de-o potrivă cu clasele primare și cu liceul și care se întregia cu o Universitate foarte aspră în acordarea diplomelor: Universitatea vieții.

Ștefan, fiul lui Bogdan-Vodă și nepotul de fiu al lui Alexandru zis cel Bun, trecuse cu succes amândouă școlile acestea.

Școala cea d'întăiu o făcuse singur și străin, rățâcînd prin țara care pe atunci era deosebită de a lui, pribeag la Munteni, unde a întâlnit ocrotirea, care putea fi totdeauna folositoare, dar în unele împrejurări și primejdioasă, a lui Vlad, căruia i se zicea Țepeș.

Când ne gândim la unele apucături ale marelui Domn român, care, stăpînînd Moldova, a avut hotărîre și în ce privește Muntenia, a stăpînit două cetăți în Ardeal și era, nu numai stăpînitorul Vlădicilor români de acolo, dar și apărătorul, prin voia însăși a regelui Mateiaș, a acestei frumoase țări, nu ținem samă de ceia ce a trebuit să aibă înaintea lui omul a cărui mamă, Oltea, intrase, după iubirea ei cu Bogdan-Vodă, pe care n'o binecuvântase Biserica, într'o mănăstire ca maica Maria și care va fi fost poate martoră, dacă nu la moartea silnică,

În zorii unei petreceri, a lui Bogdan, cel puțin a nenorocirilor care întovărășiră sfârșitul acestui stăpânitor tânăr și viteaz.

Acolo, în Țara-Românească, unde Turcii erau pe margenea Dunării și se vedeau adese ori în București și în Târgoviște, împănând țara, el a avut o noțiune a Turcului Otoman, veșnic luptător și cuceritor de țări, aprig războinic și crunt pedepsitor, pe care în Moldova lui, ferită până atunci, n'ar fi putut s'o aibă. A învățat, prin urmare, pe Turci la Munteni și a stat, în împrejurări pe care nu le cunoaștem, în preajma unui Domn care învățase de la dânsii felul cumplit cum se pedepsesc dușmanii și trădătorii de țară. De aceia și Ștefan, cândva, a crezut că poate să pedepsească pe Turcii cari-i intrașeră în țară, prin acea cumplită metodă a tragerii în țapă, de care așa de larg s'a folosit Vlad. De sigur că acesta nu era un om de cea mai sigură credință a vremii sale, și aceasta va fi făcut și pe Ștefan să întrebuinteze față de protectorul său de odinioară mijlocul, condamnat din punct de vedere românesc, de care s'a folosit, pentru a-și asigura stăpânirea la Dunărea-de-jos, luând fără războiu fățiș cetatea Chilieii.

Tinerețele lui au fost de sigur tulburate de mai multe iubiri, și cel mai mare fiu al său nu venia din căsătorie: acel Alexandru, purtând numele bunicului, voinic flăcău, pe care tatăl său l-a iubit în deosebi și, așezându-l de strajă la Bacău, i-a dat în samă toată partea de jos, de către Munteni, în dosul cărora știa că așteaptă totdeauna primejdia Turcilor. Prin pomelnice umblă numele unei Marușca, a cărui origine putea să fie și rusească, Ștefan-fan-cel-Mare el însuși cunoscând, nu numai din cine

știe ce învățătură a diecilor-secretari, dar și prin legături cu o populație de această limbă, ruseasca documentelor. Pe urmă însă el și-a căutat soție, de două ori, între neamuri cu titluri împărătești, chiar dacă stăpânirea lor era îngustă și ștarea lor de avere foarte scăpătată, fiind, astfel, soțul Evdochiei de la Chiev, al cărui tată se intitula „Țar“, și al Mariei din Mangup, cetatea celor doi Sfinți Teodori din Crimeia, cari erau legați de Comneni și de Paleologi. La urmă numai, bătrânețele lui au râvnit la frumuseța fiicei lui Radu, el însuși cel Frumos, Domnul muntean, care, din roabă împreună cu mama ei purtând același nume, a ajuns a-i fi soție și o soție stăpânitoare pentru anii din urmă.

Așa s'a așezat el în Domnie. Linia de căpetenie a acestei Domnii n'a învățat-o însă de la Munteni și de la nimeni din vecinii săi. În sufletul lui era *un instinct împărătesc*: al hotărîrii neînduplecate, al credinței față de învoielile cu străinătatea și al desăvârșitei cumpăniri, al perfectului echilibru, de care a dat dovadă și în zilele bune și în multele zile rele, de la un capăt la altul al unei Domnii așa de lungi.

Poate n'a fost atunci în Europa un stăpânitor așa de amenințat ca dânsul. De fapt, la toate granițele lui erau dușmani. Pe Poloni nu se putea sprijini, dorința lor fiind să întindă monarhia iagellonică până la Dunărea-de-jos și Marea Neagră. În mintea lui Mateiaș Corvinul, cel măcar pe jumătate român, dar crescut în altă atmosferă, umblau gânduri mari, și acela care este înfățișat cu coroană de lauri în jurul capului ca un Împărat roman și care era menit să moară în împărăteasca Vienă cucerită și ocupată de dânsul, nu putea să vadă în aceste țări românești

Decât numai niști anexe firești ale Crăii lui imperiale.

La Sud pândiau Turcii, a căror înclindere a fost oprită dincolo de Dunăre numai prin această energie a lui, întinsă și asupra Domniei vecine, iar stăpânitorii acestei Țări-Românești erau siliți să treacă, a doua zi după așezarea lor în Scaun, la acea legătură cu Turcii otomani care-i putea garanta.

A trebuit mult sânge omenesc pentru ca el să știe în ce colț este primejdia mai mare, să găsească momentan mijloacele trebuitoare pentru a înlătura primejdia mai mică de la alte hotare.

Astăzi, când, întărindu-ne înlăuntru, privim cu mai multă grijă decât îngrijorare și cu mai multă hotărîre statornică decât temere, amenințarea hotarelor noastre, felul acesta de a fi al lui Ștefan-cel-Mare poate să însemne una din cele mai puternice învățături.

Dar, cu toată grija lui de pace, fiindcă el, care a fost un mare învingător, n'a fost un mare războinic și biruința i s'a datorit socotelilor meșteșugite și nu unui avânt de vitejie neînfrântă, de care nu s'a dovedit în stare în niciuna din bătăliile sale, a trebuit să fie războiul, și războiul, odată început, l-a dus până la capătul dorit, care nu putea să fie altul decât o pace onorabilă și păstrarea țării în hotarele pe care el le moștenise și pe care n'a căutat să le întindă în paguba vecinilor mai slabi, ci a voit numai să aibă pe pământul lor puncte de siguranță pentru anumite schimbări, care, atunci, ca și acum, se pot întâmpla dintr'o clipă în cealaltă.

Era și supt Ștefan-cel-Mare o vreme de alianțe.

Pentru a le avea cineva, se întrebuițau anumite idei curente, și, precum se vorbește astăzi de totalitarism și de democrație, așa era vorba în zilele

acelea de ideea creștină pornită din Apus, de nuanță catolică, asupra căreia se întindea autoritatea unui Suveran care nu stăpâna și sufletul nostru, dar trezia poate un anumit instinct roman: Papa.

Alianțele se încheiau pe atunci, nu prin tratate de comerț sau prin garanții de graniți, ci din partea, nu a celui mai slab, ci a celui mai nou în ce privește caracterul însuși al Domniei lui, prin actul de închinare. Ștefan-cel-Mare l-a făcut față de regele Poloniei, care i l-a cerut cu stăruință, și nu putem crede că, după îndeplinirea unui act în formele obișnuite, care firește că n'au fost create pentru dânsul, el s'a ridicat cu un simț de mândrie scăzută și că de acolo a pornit dorința de a-și răsplăti împotriva unui vecin trufaș umilința aceasta de un moment. Este vrednic de ținut în samă că, astfel de forme nefiind în obiceiul regelui Ungariei, Ștefan-cel-Mare n'a avut niciodată nevoie să recurgă la dânsul în legăturile, foarte schimbătoare, cu Mateiaș Corvinul, pe care l-a învins când i-a căzut în țară, fără a păstra și față de acesta, ca și față de ceilalți, niciunul din acele sentimente de dușmănie care îl puteau împiedeca în legăturile viitoare.

El nu va fi crezut însă niciodată că astfel de legături îl pot asigura. Soarta i-a dovedit-o mai mult decât odată. Mai totdeauna, afară de un ajutor de Secui, cari, aceștia, așezați pe hotarele Moldovei, îi aparțineau mai mult lui decât regelui Ungariei, el nu s'a putut folosi de astfel de alianțe: nu i-au venit contingente însemnate, o artilerie puternică, un sfătuitor încercat în războaiele Apusului.

La Baia a fost singur, și o spune în scrisoarea către regele Poloniei, fără a-l mustra pe acesta că nu i-a sărit în ajutor.

La Văstuu, afară de această infanterie secuiască, nu avea pe lângă dânsul niciun străin.

Lipsit de orice concurs a fost zdrobit în pădurile Neamțului, la Pârăul Alb, pe malul căruia s'au îngropat toți boierii lui cei vechi, pentru ca, de a doua zi, el să găsească în tinerii crescuți pentru a-i înlocui, boierimea viitorului și conducătorii firești ai noilor sale armate.

Când, într'un moment de ușuratecă pornire cuceritoare, Ioan Albert, regele Poloniei, a venit în Moldova și i-a atacat Cetatea Sucevei, pentru ca pe urmă expediția aceasta să se isprăvească printr'o mare catastrofă, din Ungaria vecină, unde stăpânia fratele lui Ioan Albert, nu i-a venit decât un mijlocitor, descendent al Românilor din Maramurăș, Bartolomei Dragfi, pentru ca să ajute la pacea cu regele Polon.

Totdeauna singur și totdeauna așteptându-se să fie singur, luându-și deci toate măsurile pentru cazul când nimeni nu mai este lângă dânsul.

Allă mare învățătură pentru zilele noastre.

Trăia încă pe vremea aceia în Apus amintirea marilor cavaleri din evul mediu, cari se aruncau orbește asupra dușmanilor, ca în vestita bătălie de la Nicopole, în 1396, când caii au intrat cu pieptul în sulțile Ienicerilor și picioarele li-au fost cosite de săbiile spahiilor.

Aceia erau oameni cari credeau *într'înșii*. Ștefan credea *în puterea și în viitorul țării sale și în ocrotirea lui Dumnezeu*, căruia i-a ridicat patruzeci de lăcașuri de închinare. El aștepta, prin urmare, la locuri potrivite, pe cei cari, fără să-i cunoască țara, se răpeziau asupra ei. Toate surprinderile naturii sau ale gândului au întâmpinat pe acești dușmani,

și la Baia, în acele zile de Crăciun înghețate, când Ungurii au fost prinși în mijlocul petrecerilor, și la Vaslui, unde o întreagă oaste stătea ascunsă în pădure, având în față mlaștinile în care trebuiau să se înfunde năvălitorii ajunși într'o zi de desgheț, prielnică pentru dânsul, și în deasa pădure din Neamț, unde, dacă a căzut acea boierime, el a putut să se strecoare prin desișuri pentru ca la munte să-și facă oastea înapoi, și, după năvălirea Polonilor lui Ioan-Albert, când tot o pădure, cu copacii răsturnați asupra năvălitorilor, a dat biruința oștii românești.

Nici sistem polon, nici sistem maghiar, nici sistem turcesc, nimic din ceia ce era la modă pe vremea aceasta în Europa, ci numai ce stătea în tradiția țării și în mijloacele pe care țara însăși le ține la dispoziția oricui vrea să se apere.

Și tinerii premilitari și conducătorii lor și toți cei cari au astăzi România în sama lor n'ar strica dacă s'ar întoarce, cât mai des, să mediteze asupra învățăturilor acestui temperament și asupra exemplului acestor metode.

Așezământul tipografic
„Datina Românească”
Vălenii-de-Munte
(Prahova)